

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Кафедра лісового господарства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

 (Курка С.С.)

« 1 » вересня 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ПОБІЧНЕ КОРИСТУВАННЯ ЛІСОМ»

Освітній рівень: молодший бакалавр
Галузь знань: 20 «Аграрні науки та продовольство»
Спеціальність: 205 «Лісове господарство»
Освітня програма: «Лісове господарство»
Факультет: Лісового і садово-паркового господарства»

Умань – 2022 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Побічне користування лісом» для здобувачів вищої освіти спеціальності 205 «Лісове господарство», освітньої програми «Лісове господарство» – Уманський НУС, 2022 року – 12 с.

Розробник: Коджебаш Анастасія Вадимівна, викладач-стажист кафедри лісового господарства

Робоча програма затверджена на засіданні
кафедри лісового господарства

Протокол від «29» серпня 2022 року № 1

Завідувач кафедри лісового господарства (Шлапак В. П.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

«29» серпня 2022 року

Схвалено науково-методичною комісією факультету
лісового і садово-паркового господарства

Протокол від «01» вересня 2022 року № 1

«01» вересня 2022 року Голова (Шемякін М. В.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

©УНУС, 2022 рік

©Коджебаш А.В., 2022 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 20 – «Аграрні науки та продовольство»	Обов'язкова	
Модулів – 1	Спеціальність 205 «Лісове господарство»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1-й	-
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		1-й	-
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 6 самостійної роботи студента – 9	Освітній рівень Молодший бакалавр Освітня програма: Лісове господарство	Лекції	
		20 год.	-
		Практичні, семінарські	
		24	-
		Лабораторні	
		—	—
		Самостійна робота	
46	-		
Індивідуальні завдання:			
—			
Вид контролю: залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета

З лісом пов'язано виробництво не лише деревини, але й багато цінної недеревної продукції. Одним із напрямків господарської діяльності підприємств лісового господарства є заготівля і переробка ягід, грибів, лікарських рослин, бджільництво, підсобне господарство. Мета навчальної дисципліни визначається змістом тих системних знань і умінь, якими повинен оволодіти фахівець лісового господарства або вчений-лісівник. Вивчення дисципліни формує необхідну базу теоретичних знань, вмінь та навичок для використання недеревної продукції лісу, забезпечує освоєння шляхів і способів покращання використання земель лісового фонду.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен **знати:**

- види недеревної продукції лісу та їх значення для задоволення потреб населення і виробництва;
- основні види лікарських, технічних, харчових і кормових рослин рослинної сировини, способи її заготівлі;
- класифікацію кормових угідь в лісовому фонді, їх використання, шляхи підвищення продуктивності та якості;
- методи обліку та визначення якості сіна;
- основні види їстівних та отруйних грибів, їх харчові та лікувальні властивості;
- методи заготівлі та штучного розведення;
- способи переробки дикорослих плодів, лікарських рослин, грибів;
- способи визначення розповсюдження та запасів лікарських і технічних рослин та грибів;
- техніку і технологію добування соків листяних порід;
- кормову базу та продукцію бджільництва;

вміти:

- визначати біологічний та експлуатаційний запаси дикорослих рослин, плодів та грибів;
- організовувати заготівлю, зберігання та переробку не деревної продукції лісу;
- здійснювати заготівлю сіна та визначення його якості;

- здійснювати заходи з покращення кормової бази бджільництва;
- організувати вирощування сільськогосподарських плодкових рослин.

Місце дисципліни у структурно-логічній схемі підготовки здобувачів вищої освіти: «Побічне користування лісом» є основною дисципліною, яка вивчається на першому курсі. Дисципліні передують вивчення таких предметів, як «Лісознавство», «Лісівництво».

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів лісівничої науки і характеризується комплексністю та відповідністю природних зональних умов.

Загальні компетентності.

- Здатність навчатися та володіння дослідницькими навиками
- Здатність до суджень й самокритики, системного мислення.
- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, працювати самостійно і в команді.
- Прагнення до збереження навколишнього середовища.
- Наполегливість у досягненні цілей та здатність оцінювати власно виконану роботу.
- Навички здійснення безпечної діяльності.
- Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Фахові компетентності. Здатність застосовувати знання, уміння лісівничої науки й практичний досвід ведення лісового господарства. Здатність використовувати знання й практичні навички для аналізу біологічних явищ і процесів, біометричної обробки дослідних даних та їх математичного моделювання. Здатність аналізувати стан дерев, лісостанів, особливості їх росту і розвитку на основі вивчення дослідних даних, літературних джерел та нормативно- довідкових матеріалів. Здатність планувати й реалізовувати ефективні заходи з організації господарства, підвищення продуктивності насаджень та їх біологічної стійкості, ощадливого на екологічних засадах використання лісових ресурсів.

Програмні результати навчання:

- Розуміти і застосовувати особливості процесів росту і розвитку лісових насаджень, теорії та принципи ведення лісового і мисливського господарства для вирішення завдань професійної діяльності
- Здійснювати підбір і використання необхідного обладнання, інструментів для організації виробничого процесу з урахуванням екологічних, технічних та технологічних можливостей.
- Проектувати та організовувати ведення лісового та мисливського господарства відповідно до встановлених вимог.
- Застосовувати лісівничі загальновідомі методи збору дослідного матеріалу та його статистичного опрацювання.
- Аналізувати результати досліджень лісівничо-таксаційних показників дерев, деревостанів, їх продуктивності, стану насаджень та довкілля.
- Оцінювати значимість отриманих результатів досліджень дерев, деревостанів, насаджень, лісових масивів і стану довкілля, стану мисливських тварин та їх кормової бази і робити аргументовані висновки.
- Демонструвати повагу до етичних принципів та формувати етичні засади співпраці в колективі.
- Виконувати чітко та якісно професійні завдання, удосконалювати технологію їх виконання та навчати інших.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Лісові кормові угіддя та дикорослі плодово-ягідні рослини лісів України

Тема 1. Побічне користування лісом: загальні питання

Поняття побічного користування лісу. Право на побічне користування лісом. Ресурси лісу.

Тема 2. Лікарські, харчові та технічні рослини

Основні дикорослі види лікарських, харчових та технічних рослин, їх характеристика та значення. Біологічно активні групи сполук лікарських рослин. Правила, техніка та строки збору рослинної сировини. Оцінка величини запасів лікарсько-технічної сировини. Сучасне значення дикоростучих

лікарських рослин. Діючі речовини та біологічні особливості лі дикорослих лікарських рослин.

Тема 3. Дикорослі плодові рослини

Основні дикорослі види зерняткових, кісточкових, ягідних і горіхоплідних порід. Харчова цінність та лікувальні властивості плодів дикорослих деревних рослин. Визначення урожайності та проективного покриття найважливіших лісових і болотних ягідних рослин. Прогнозування врожаю плодів дикорослих деревних рослин. Технологія заготівлі, зберігання та переробки плодів. Заходи з розширення промислових заготівель плодів. Вплив антропогенних факторів на ягідники, їх збереження і підвищення продуктивності. Створення плантацій лісових плодово-ягідних рослин. Вимоги до упакування, маркування, транспортування і зберігання сировини. Здійснення контролю якості рослинної сировини.

Тема 4. Заготівля та переробка технічної зелені.

Сировинні ресурси деревної зелені. Хімічний склад деревної зелені. Заготівля деревної зелені, її використання для виготовлення вітамінного борошна.

(Topic 4. Harvesting and processing of technical greenery.

Raw materials of woody greenery. The chemical composition of woody greens. Harvesting woody greens, its use for the manufacture of vitamin flour.)

Змістовий модуль 2. Збір та заготівля грибів, лікарської сировини.

Тема 1. Гриби лісів України

Харчове значення та лікувальні властивості грибів. Характеристика їстівних та отруйних грибів. Фактори, що впливають на плодоношення грибів. Способи обліку врожаю та виявлення ресурсів їстівних грибів. Збір грибів. Промислова заготівля та первинна переробка грибів. Раціональна експлуатація та заходи з підвищення врожайності грибів. Штучне розведення грибів.

Тема 2. Кормові ресурси лісу

Загальна характеристика лісових кормових угідь. Основні кормові рослини сінокосів і пасовищ. Шляхи поліпшення кормових угідь лісу.

Тема 3. Добування і переробка березового соку.

Коротка історія розвитку добування березового соку. Строки добування березового соку. Технологія підсочування берези, підготовчі роботи, техніка свердління каналів, встановлення підсочного знаряддя, збір соку. Способи підсочування: відкритий, напівзакритий, закритий. Короткострокове, довгострокове та тривале підсочування. Добування соку з пеньків. Зберігання березового соку. Заключні роботи. Відбір березових деревостанів для підсочування.

Тема 4. Лісове бджільництво.

Значення бджільництва для народного господарства та перспективи його розвитку. Коротка історія бджільництва. Біологія бджолиної сім'ї. Основні продукти бджіл: мед, віск, квітковий пилок, маточне молоко, прополіс,

бджолина отрута та їх використання. Медопродуктивність головних медоносних рослин лісу. Організація пасік у лісництвах. Вибір місця для пасіки, конструкції вуликів, сезонні роботи на пасіці, матеріальна база пасіки, інвентар. Зимівля бджіл. Хвороби та шкідники бджіл і боротьба з ними. Шляхи покращення кормової бази для бджіл пасіки. Роботи на пасіці. Використання медоносних ресурсів лісу.

Тема 5. Комплексне використання недеревних ресурсів лісу.

Раціональне використання лісових ресурсів. Економічна ефективність експлуатації запасів лікарсько-технічних рослин. Розробка комплексу заходів з охорони та відтворення запасів лікарських рослин.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л.	п.	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1.						
Лісові кормові угіддя та дикорослі плодово-ягідні рослини лісів України						
Тема 1. Побічне користування лісом: загальні питання	10	2	2			6
Тема 2. Лікарські, харчові та технічні рослини	12	2	4			6
Тема 3 Дикорослі плодово-ягідні рослини України	12	4	2			6
Тема 4. Заготівля та переробка технічної зелені (Harvesting and processing of technical greenery)	12	2	4			6
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	46	10	12			24
Змістовий модуль 2.						
Збір та заготівля грибів, лікарської сировини.						
Тема 1. Гриби лісів України	8	2	2			4
Тема 2. Кормові ресурси лісу	8	2	2			4
Тема 3. Добування і переробка березового соку	10	2	2			6
Торік 4. Лісове бджівництво	10	2	2			6
Тема 5. Комплексне використання недеревних ресурсів лісу	8	2	4			2
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	44	10	12			22
Усього годин	90	20	24			46

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Вивчення біолого-екологічних, харчових та лікувальних характеристик трав'янистих рослин	2
2.	Вивчення біолого-екологічних, фармакологічних, харчових та технічних характеристик дерев і чагарників	4
3.	Визначення урожайності трав'янистих рослин	2
4.	Визначення урожаю плодів чагарникових і деревних порід	4
5.	Визначення запасів сировини трав'янистих та дикорослих плодових рослин.	2
6.	Їстівні та отруйні гриби. Вивчення біологічних особливостей та облік урожаю грибів	2
7.	Вивчення особливостей заготівлі та переробки технічної зелені	2
8.	Лісові сінокоси і пасовища (Forestry haymakinges and herdsplaces)	2
9.	Вивчення особливостей добування та переробки березового соку	4
Разом		24

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Лікарські, технічні, харчові та кормові рослини	4
2	Біологічно активні групи сполук лікарських рослин	2
3	Оцінка величини запасів лікарсько-технічної сировини	2
4	Основні дикорослі види зерняткових, кісточкових, ягідних і горіхоплідних порід	4
5	Продукція переробки дикорослої рослинної сировини	6
6	Вимоги до упакування, маркування, транспортування і зберігання сировини	6
7	Фактори, що впливають на плодоношення грибів	6
8	Види та значення недеревної продукції лісу.	4
9	Вплив екологічних факторів на соковиділення та сокопродуктивність дерев.	2
2.4	Коротка історія розвитку добування соку	2
3.1	Техніка безпеки та протипожежні заходи при підсочці лісу.	2
3.	Біологія бджолої сім'ї	4
	Переробка деревної зелені. Деревні соки.	4
Разом		48

7. Методи навчання

Методи навчання передбачають лекції з використанням презентацій, практичні заняття з використанням певного об'єкту. Метод бесіди припускає спілкування викладача з студентами. Бесіда організовується з допомогою ретельно продуманої системи питань, що поступово підводять студентів до засвоєння системи фактів, нового поняття або закономірності. Практичні методи навчання охоплюють надто широкий діапазон різноманітних виглядів діяльності студентів. Під час використання практичних методів навчання застосовуються прийоми: постановка завдання, планування його використання, оперативного стимулювання, регулювання і контролю, аналізу підсумків практичної роботи, виявлення причин недоліків, корегування навчання для повного досягнення мети.

8. Методи контролю

Поточний контроль рівня знань студентів здійснюється на лабораторних заняттях шляхом письмового або усного опитування. Рівень знань студентів після засвоєння тем лекційних занять та виконання лабораторних і самостійних робіт, які відносяться до змістових модулів оцінюється після написання контрольних робіт. Підсумковою формою контролю є залік, який студенти складають після успішного засвоєння теоретичного матеріалу, написання модульних контрольних робіт, виконання і захисту усіх лабораторних робіт

9. Розподіл балів при кредитно-трансферній системі оцінювання знань з навчальної дисципліни

В основу рейтингового оцінювання знань студента закладена спеціальна 100-бальна шкала оцінювання (максимально можлива сума балів, яку може набрати студент за всіма видами контролю знань з дисципліни з урахуванням поточної успішності, самостійної роботи, науково-дослідної роботи тощо). Встановлюється, що при вивченні дисципліни студент може набрати максимально 100 балів. Кількість балів, які можна набрати у ході вивчення курсу дисципліни розподіляються наступним чином:

Поточне тестування та самостійна робота									Сума
Змістовий модуль №1				Змістовий модуль №2					
T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4	T5	100

T1, T2 ... T5 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. Методичне забезпечення

1. Мигаль А.В., Бокоч В.В. Недеревні ресурси: навч. посіб. / уклад.: А.В. Мигаль, В.В. Бокоч. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2017. – 128 с.
2. Базові конспекти лекцій.

11. Рекомендована література Основна

1. Поліщук В. П. Пасіка / В. П. Поліщук, В. А. Гайдар. – К. : Ділова Україна, 1993. – 272 с.
2. Рябчук В. П. Недеревна продукція лісу / В. П. Рябчук. – Львів : Світ, 1996. – 312 с.
3. Рябчук В.П. Практикум з недеревної продукції лісу та підсобного господарства / В.П. Рябчук, В.Я. Заячук, Л.С. Осадчук. – Львів : Укр ДЛТУ, 2000. – 162 с.
4. Свириденко В. Є. Побічне користування лісом : Навчальний посібник / В. Є. Свириденко. – К. : Вид-во ПП "Ірена", 2002. – 240 с.
5. Свириденко В.Є. Практикум з лісівництва / Свириденко В.Є., Киричок Л.С., Бабіч О.Г., Бондар А.О. / за ред. В.Є. Свириденка. – Навчальний посібник – К. : Арістей, 2008. – 468 с.

6. Токарева О. В. Недеревні ресурси лісу: методичні вказівки та завдання до лабораторних занять для студентів напряму 6.090103 – «Лісове і садово-паркове господарство» освітньо-кваліфікаційного рівня – «Бакалавр» / О. В. Токарева, В. К. Коновальчук. – К. : «ЦП „КОМПРИНТ”», 2012. – 62 с.

Допоміжна

1. Дари лісів / [Єлін Ю. Я., Зерова М. Я., Лушпа В. І., Шабарова С. І.]. – К. : «Урожай», 1979. – 392 с.

2. Зерова М. Я. Гриби: їстівні, умовно-їстівні, неїстівні та отруйні / М. Я. Зерова, Ю. Я. Єлін, С. М. Коз'яков. – К. : Урожай, 1984. – 204 с.

3 Катіна З. Ф. Дикоростучі лікарські рослини УРСР / З. Ф. Катіна, Д. С. Івашин, М. І. Анісімова. – К.: Здоров'я, – 1965. – 310 с.

3. Мирось В.В. Ковтун С.Б. Практикум з бджільництва. Харків 2014 р. 192 с.

4. Приймак Г.М. Бджільництво: запитання та відповіді. - К.: УААН, - 2003.-600 с.

5. Телішевський Д. А. Гриби, ягідники і лікарські рослини лісів України / Д. А. Телішевський. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1972. – 152 с.

12. Інформаційні ресурси

1. Лісовий кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 17, ст.99): редакція від 01.01.2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.

2. Постанова КМУ від 23 травня 2007 р. N 761 Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-%D0%BF>.

3. Повний атлас лікарських рослин / уклад. І. С. Алексєєв. – Донецьк: Глорія Трейд, 2013. – 398 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000012996>

4. Постанова КМУ від 23 квітня 1996 р. N 449 Про затвердження Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/449-96-%D0%BF>

13. Зміни у робочій програмі на 2022-2023 рр.

Уточнено розподіл балів, що може отримати студент під час поточного контролю, перевірки знань і вмінь, використовувати сучасні технології.

Оновлено перелік джерел інформації та питань для самостійної роботи студента.